

BYUDJET KORXONALARIDA BYUDJETDAN TASHQARI MABLAG'LARNI SHAKLLANTIRISH

QURBONOV ERKIN AKTAMOVICH

ANNOTATSIYA: Ushbu ilmiy maqolada byudjet korxonalarida byudjetdan tashqari mablag'larni shakllantirish va ularning mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Byudjetdan moliyalashtirish, moliyaviy resurslar, moliya, byudjet, moliya tizimi, iqtisodiyot.

KIRISH: Mamlakatimizda turli darajadagi byudjetlar hisobidan moliyalashtiriladigan ko'plab korxonalar, muassasalar va tashkilotlar mavjud. Ushbu tashkilotlar byudjetdan moliyalashtiriladi, ularning rivojlanishi va mavjudligi bevosita byudjetdan o'z vaqtida va to'liq moliyalashtirilishiga bog'liq. Biroq, bizning hayot haqiqatimizda byudjet mablag'larining to'liq va o'z vaqtida o'tkazilishini hech kim kafolatlamaydi. Byudjet tashkilotlari o'z xodimlariga ish haqini to'lash uchun ham, ularni saqlash uchun ham mablag'larning keskin tanqisligini doimiy ravishda boshdan kechirmoqda.

Buning natijasida byudjet tashkilotlari yagona maqsad – bozor munosabatlarining amaldagi tizimiga moslashish maqsadida o'zgartirilmoqda. Byudjet tashkilotlari o'zlarining asosiy vazifalari va maqsadlarini bajarish o'rniga tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga majbur bo'lmoqdalar, chunki tadbirkorlik faoliyatidan oladigan mablag'lar ularning byudjetdan moliyalashtirilishini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksiga (6-modda) muvofiq byudjet muassasasi davlat (shahar) muassasasi bo'lib, o'z funksiyalarini bajarish uchun moliyaviy yordam, shu jumladan jismoniy va yuridik shaxslarga davlat (shahar) xizmatlarini ko'rsatishdir. byudjet smetalari asosida byudjet mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan davlat (shahar) ajratmalariga muvofiq. Mamlakatda yaratilgan moliyaviy resurslarning yarmidan ko'pi davlat byudjeti tizimiga safarbar etilgan. Bu mablag'lar asosan byudjet tashkilotlarining hisob-kitoblariga ko'ra yo'naltiriladi. Bu byudjet tashkilotlari moliyasining mamlakat iqtisodiyotidagi katta ahamiyatini belgilaydi. Byudjet tashkilotlarining mutlaq ko'pchiligi turli ijtimoiy funksiyalarni bajaradi.

Binobarin, jamiyat oldida turgan ijtimoiy vazifalarni amalga oshirish byudjet tizimidan mazkur tashkilotlarga ajratilayotgan mablag'lar miqdori va ulardan foydalanish samaradorligiga bog'liq. Yuqorida aytilganlarning barchasi ushbu ish mavzusining dolzarbligini tasdiqlaydi va uning maqsadi va vazifalarini oldindan belgilaydi. Faraz qilamizki, korxonaning joriy faoliyatini byudjetdan moliyalashtirish korxonada daromadi emas, shundan kelib chiqib, byudjet tashkilotining daromadi faqat tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan daromad hisoblanadi. Bitiruv malakaviy ishning maqsadi taqdim etilgan FCD rejalari asosida rejalashtirilgan byudjet tashkilotlarida byudjet va byudjetdan tashqari moliyalashtirishning xususiyatlarini o'rganishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: hozirgi bosqichda byudjet tashkilotlarida byudjet va byudjetdan tashqari moliyalashtirish asoslarini normativ materiallar va adabiyotlar ma'lumotlaridan foydalangan holda o'rganish; noishlab chiqarish muassasalarida byudjet va byudjetdan tashqari moliyalashtirish manbalarini aniqlash; amaliy qismni bajarish uchun byudjet muassasasini tavsiflash; byudjet tashkilotining xarajatlar smetasi va moliyaviy boshqaruv rejasining bajarilishi to'g'risidagi hisobot ijrosi balansining tahlilini amalga oshiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Byudjetdan moliyalashtirish - barcha byudjet oluvchilarga tasdiqlangan byudjetda nazarda tutilgan tadbirlarni amalga oshirish xarajatlarini to'liq yoki qisman qoplash uchun belgilangan qonun hujjatlariga muvofiq qaytarilmas va qaytariladigan asosda byudjet

mablag'larini berishdir. Iqtisodiy mazmuniga ko'ra byudjet xarajatlari joriy va kapitalga bo'linadi. Joriy byudjet xarajatlari davlat organlarining, byudjet muassasalarining joriy faoliyatini ta'minlaydigan, iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarini grantlar, subsidiyalar va subvensiyalar shaklida moliyaviy qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydigan byudjet xarajatlarining bir qismidir, shuningdek byudjetning boshqa xarajatlari. kapital xarajatlarga kiritilmagan. Barcha darajadagi hududiy byudjetlarda joriy xarajatlar ustunlik qiladi. Byudjet xarajatlarining innovatsion va investitsiya faoliyatini ta'minlovchi qismi, shu jumladan tasdiqlangan investitsiya dasturiga muvofiq mavjud va yangi tashkil etilayotgan korxonalar, tashkilotlar va muassasalarga investitsiya kiritish uchun mo'ljallangan xarajatlar moddalari byudjetlarning kapital xarajatlari hisoblanadi. Bular investitsion maqsadlar uchun byudjet xarajatlari sifatida taqdim etiladigan mablag'lardir.

Kapital (tiklash) ta'mirlash xarajatlari va ko'paytirishni kengaytirish bilan bog'liq boshqa xarajatlar, amalga oshirish paytida Respublika, Respublikaning ta'sis sub'ektlari yoki munitsipalitetlarga tegishli mol-mulk yaratiladigan yoki ko'paytiriladigan xarajatlar.

Byudjetlarning kapital xarajatlarining bir qismini rivojlanish byudjeti tashkil etadi, uning asosiy xarajatlar moddalari yangi ob'ektlarni qurish, asbob-uskunalar sotib olish, loyiha-qidiruv ishlarini moliyalashtirish, yer tuzish ishlari va boshqalardir. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksiga (6-modda) muvofiq byudjet muassasasi davlat (shahar) muassasasi bo'lib, o'z funksiyalarini bajarish uchun moliyaviy yordam, shu jumladan jismoniy va yuridik shaxslarga davlat (shahar) xizmatlarini ko'rsatishdir. byudjet smetalari asosida byudjet mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan davlat (shahar) topshirig'iga muvofiq. Byudjet tashkiloti quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:) tashkilotning ta'sischilari O'zbekiston Respublikasining davlat organlari, O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlari, shuningdek mahalliy davlat hokimiyati organlari bo'lishi kerak. Aksiyadorlik jamiyatlari, kooperativlar va boshqa shunga o'xshash xo'jalik yurituvchi sub'ektlar byudjet tashkilotini tuza olmaydi.) byudjet tashkilotini yaratish maqsadi sifatida ta'sis hujjatlarida faqat notijorat xarakterdagi funksiyalar ko'rsatilishi mumkin. Shu bilan birga, ushbu cheklov byudjet tashkilotiga pullik xizmatlar ko'rsatish va mustaqil ravishda daromad olish taqiqlanganligini anglatishi mumkin emas. Byudjet tashkilotlarining asosiy qismi haq to'lanadigan faoliyatning ayrim turlarini amalga oshiradi va shu orqali ularni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni oladi.

Biroq, olingan foyda byudjet tashkilotining maqsadi emas va bo'lishi ham mumkin emas. Va u mustaqil ravishda topadigan barcha mablag'lar faqat u yaratilgan xizmatlar tizimini kengaytirish va rivojlantirishga yo'naltirilishi kerak.) byudjet tashkiloti, albatta, federal byudjetdan, O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektining byudjetidan, munitsipal byudjetdan yoki davlat byudjetidan tashqari jamg'armasi byudjetidan moliyalashtirilishi kerak. Bu xususiyatning o'ziga xosligi quyidagicha.

O'z-o'zidan byudjetdan mablag' olish bu tashkilot byudjetli ekanligini anglatmaydi. Byudjet mablag'lari nafaqat byudjet tashkilotlariga, balki tijorat tuzilmalariga ham ajratiladi - davlat va kommunal ehtiyojlar uchun turli xil tovarlarni sotib olishdan tortib grantlar, subsidiyalar va boshqalar ko'rinishidagi moliyaviy yordam ko'rsatishgacha bo'lgan ko'p shakllarda.) byudjet tashkilotining moliyaviy rejalashtirish asosi byudjet smetasi hisoblanadi. Moliyaviy yil boshlanishidan oldin byudjet tashkiloti ushbu hujjatni tuzishi shart, hisobot davri tugaganidan keyin smeta ijrosi to'g'risida hisobot tuziladi. Shuni ta'kidlash kerakki, faqat bitta tuzilishga nisbatan sanab o'tilgan barcha xususiyatlarning kombinatsiyasi tashkilotni byudjet sifatida tasniflash imkonini beradi; Ushbu belgilarning har biri o'z-o'zidan biz byudjet tashkiloti bilan ishlayotganimizni anglatmaydi. Umuman olganda, byudjet muassasalarining huquqiy holati fuqarolik huquqi va ommaviy huquq normalari bilan belgilanadi. Xususan, uni tartibga solish, ko'rsatilgandek, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi tomonidan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, Byudjet kodeksining qoidalari byudjet muassasalarining maqomini belgilaydi, ularning boshqa turdagi muassasalardan farqini belgilaydi, lekin shu bilan birga, byudjet muassasasi ishtirok etayotganda fuqarolik-huquqiy munosabatlarni amalga oshirish xarakterini

sezilarli darajada o'zgartiradi. ularga. Bunda fuqarolik-huquqiy munosabatlarni amalga oshirish jarayoni ommaviy-huquqiy xarakterdagi elementlarni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, fuqarolik-huquqiy munosabatlarning ishtirokchisi bo'lgan byudjet muassasasi ushbu munosabatlarga o'ziga xos xususiyatni beradi, bu ularni amalga oshirishning O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksida nazarda tutilganidan ko'ra o'zgartirilgan tartibini nazarda tutadi.

Xususan, moliyalashtirish miqdori kamaygan taqdirda, byudjet muassasasi boshqa tomonga shartnoma shartlariga o'zgartirishlar kiritishni taklif qilishga majburdir. Agar shartnoma bo'yicha byudjet muassasasining sherigi uning shartlarini o'zgartirishga rozi bo'lmasa, u faqat shartnoma shartlarini o'zgartirish natijasida etkazilgan haqiqiy zararni qoplashni talab qilishi mumkin. Byudjet muassasalari boshqa toifadagi muassasalar singari notijorat maqsadlarda, shu jumladan boshqaruv, ijtimoiy-madaniy, ilmiy-texnikaviy va shu kabi boshqa vazifalarni amalga oshirish uchun tashkil etiladi. Byudjet muassasalarining faoliyati orqali davlat va munitsipalitetlar ta'lim va kadrlar tayyorlash, tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish va boshqalar sohasidagi o'z funksiyalarini amalga oshiradilar.

Byudjet muassasasini boshqa toifadagi muassasalardan ajratib turadigan xususiyatlari quyidagilardir: uni O'zbekiston Respublikasining vakolatli davlat organlari, O'zbekiston Respublikasining ta'sis sub'ektlari, munitsipalitetlar tomonidan yaratish; uni daromadlar va xarajatlar smetalari asosida tegishli byudjet yoki byudjetdan tashqari jamg'arma mablag'lari hisobidan moliyalashtirish. Shuni ta'kidlash kerakki, har qanday byudjet muassasasining maqsadlari ularning ta'sischilarining, pirovardida davlatning maqsadlari bilan mos keladi. Har ikkisi ham jamiyatga xizmat qiladi va aholiga foydali xizmat ko'rsatishga chaqiriladi. Byudjet muassasalari orqali davlat va munitsipalitetlar o'z funksiyalarini amalga oshirish yo'lini topdilar.

Byudjet tashkilotlari faoliyati jamiyat manfaatlarini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi. Umuman olganda, har qanday byudjet muassasasining faoliyati, uning vazifalari nizomda belgilanadi, unda muassasani tashkil etish maqsadlariga erishishga qaratilgan asosiy faoliyatni va asosiy faoliyatni ta'minlash bilan bog'liq bo'lmagan faoliyat turlarini ajratish mumkin. Byudjet muassasasining asosiy bo'lmagan faoliyati tegishli qonunda yoki uning ta'sis hujjatlarida aks ettirilishi kerak. Uni amalga oshirish maxsus ruxsatni talab qilmaydi. Ushbu faoliyatdan olingan daromad muassasaning o'ziga tegishli. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 298-moddasi ma'nosiga ko'ra, yordamchi xususiyatga ega bo'lishi kerak bo'lgan tadbirkorlik faoliyati ham asosiy bo'lmagan faoliyat turlariga kiritilishi mumkin.

Ammo uni amalga oshirish faqat maxsus me'yoriy hujjat yoki ta'sischining ruxsati bilan amalga oshirilishi mumkin. Amaldagi qonunchilikda tadbirkorlik faoliyatining sub'ektlari byudjet muassasalari bo'lsa, qanday bo'lishi kerakligi tartibi aniq belgilanmagan. Shunday qilib, byudjet ta'lim muassasasi tomonidan pullik asosda o'qish tadbirkorlik faoliyati hisoblanmaydi, ammo asosiy vositalarni ijaraga berish va vositachilik xizmatlarini ko'rsatish allaqachon tadbirkorlik faoliyati hisoblanadi. Bir narsa aniqki, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish byudjet muassasasining o'zining asosiy vazifalarini bajarishini qiyinlashtirmasligi kerak. Barcha byudjet muassasalari alohida huquqiy layoqatga ega bo'lgan yuridik shaxslar toifasiga kiradi, bu faqat qonunda aniq ko'rsatilgan tadbirkorlik faoliyati turlarini amalga oshirish imkoniyatini nazarda tutadi. Byudjet muassasalari uchun tadbirkorlik faoliyatining ushbu turlari binolarni yoki boshqa asosiy vositalarni ijaraga berishni o'z ichiga oladi. Biroq, byudjet muassasasi bilan bog'liq har bir operatsiyani tadbirkorlik faoliyati deb hisoblash mumkin emas.

Masalan, ba'zi bir mulk egasining ruxsati bilan oldi-sotdi shartnomasini bunday deb hisoblash mumkin emas, chunki bu bitim, qoida tariqasida, bir martalik xususiyatga ega. Boshqa turdagi muassasalardan farqli o'laroq, byudjet muassasalarining mulki g'aznadan shunday mulkiy tashkiliy ajralishga ega, bu esa ularni ta'sischiga ko'proq qaram qiladi. Bu ushbu muassasalarni moliyalashtirish manbalarida namoyon bo'ladi, chunki daromadlar va xarajatlar byudjeti barcha turdagi pul tushumlarini o'z ichiga oladi: byudjetdan moliyalashtirish va asosiy bo'lmagan faoliyatdan olinadigan daromadlar. Boshqa turdagi

muassasalar singari, byudjet muassasasi ham ta'sischi tomonidan berilgan mablag'lar yoki boshqa mol-mulkdan o'z xohishiga ko'ra foydalanish huquqiga ega emas. Bu mulk faqat ta'sischi tomonidan qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun ishlatilishi mumkin. Muassasa mol-mulkni egasining irodasiga qarshi tasarruf qilgan hollarda, u noqonuniy deb e'tirof etilgan boshqa birovning mulkidan olib qo'yilishi mumkin. Davlat yoki munitsipal mulkdan foydalanish usuli sifatida byudjet muassasalari ko'pincha ushbu mulk egasidan uni ijaraga berish yoki vaqtincha egalik qilish huquqini oladi, shuningdek, bank hisobvaraqlaridagi qoldiqlar bo'yicha foizlarni oladi va hokazo.

Byudjet muassasalarini resurslar bilan ta'minlash bir nechta kanallardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Byudjet muassasalari faoliyatining xususiyatlariga ko'ra, ularni resurslar bilan ta'minlashning har bir usulining o'ziga xos xususiyatlari mavjud: byudjetdan moliyalashtirish (to'liq yoki qisman), byudjet muassasasi uchun asosiy bo'lmagan faoliyatdan daromad olish, byudjetdan daromad olish. tadbirkorlik faoliyati (agar ushbu faoliyat qonuniy bo'lsa).

Byudjet muassasalari ham penya va boshqa faoliyatdan tashqari daromadlarni olish huquqiga ega. Hali ham xayr-ehson shaklida daromad bo'lishi mumkin, ammo, afsuski, bu kamdan-kam uchraydigan hodisa.

XULOSA:Tadqiqot davomida byudjet tashkilotining quyidagi xususiyatlari aniqlandi:) byudjet muassasasi - notijorat xarakterdagi funktsiyalarni bajarish uchun O'zbekiston Respublikasining davlat organlari tomonidan tashkil etilgan tashkilot, shuning uchun uning asosiy faoliyati foyda olish bo'lishi mumkin emas, lekin shu bilan birga, o'zini-o'zi ta'minlaydigan faoliyatga ruxsat etiladi. olingan foydani ustav vazifalarini bajarishga yo'naltirish sharti;) byudjetdan moliyalashtirish FHD rejasiga muvofiq amalga oshiriladi;

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. . Obidov G.B. Hududiy moliya.-M: Imtihon-2011, 478 b. .
2. ObidovG.B. Byudjet tashkilotlari moliyasi [Elektron resurs].: Darslik 2-nashr. - 2011 yil . Romanovskiy M.V., Vrublevskaya O.V. O'zbekiston Respublikasining byudjet tizimi: darslik M.: YURAYT, 2012. .
3. Savitskaya G.V. Korxonaning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish. M., Ekoperspektiv - 2013, 499 b. .
4. Sorokina T.V. Davlat byudjeti. - M.: "Infra-M" nashriyoti, 2011 yil . Tokarev I.N. Byudjet muassasalarida buxgalteriya hisobi. - M.: FBK-PRESS, 2011 - 312 b. .
5. Ulyanova O. Byudjetdan tashqari mablag'lar manbalari. // Xalq ta'limi. - 2012 yil.